

Tıbbi Profesyonizm Bağlamında Tasarlanan “Hekim Rollerini” Seçmeli Programının Müfredata Entegrasyonu

The Integration Of The Elective Program “Doctor Roles”, Designed Within The Context Of Medical Professionalism, Into The Curriculum

Özlem Mıdık¹, Taner Özbenli², Yıldız Pekşen³

¹ Ph.D. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı

² Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalı

³ Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Anahtar Sözcükler:

Hekim rolleri, tıbbi profesyonizm, yetkinlik, mezuniyet öncesi tıp eğitimi, seçmeli program

Key Words: *Roles of doctor, medical professionalism, competency, undergraduate medical education, elective program*

ÖZET: Tıbbi profesyonizm, mesleği icra edecek kişinin, mesleğini uygularken sahip olması gereken niteliklerini ve profesyonelleşme sürecini tanımlayan bir kavramdır. Bu kavram dünyada ve ülkemizde kabul görmüş en önemli hekim yetkinlikleri arasında yer almakta, hatta etik, lider, eğitici gibi diğer yetkinlikleri içinde barındıran şemsiye bir kavram olduğu görülmektedir. Son yıllarda profesyonelliğin öğretilebilir ve değerlendirilebilir olduğuna yönelik kanıtlar güçlenmiş ve program tasarımları ve müfredat entegrasyon çalışmaları artmıştır. Bunun için öncelikle kurumsal bir tanımın yapılması, çerçeve üzerinde ortaklaşılması, öğrenme modellerinin belirlenmesi, formal ve informal müfredata deneyimlerin yerleştirilmesi, gizli müfredatın ortaya konması, öğrenme çıktılarının sınanması ve değerlendirme programının oluşturulması gerekmektedir.

Bu yazı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi ikinci sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan “Hekim Rollerini” seçmeli programının müfredata nasıl entegre edildiğini, Integrating Professionalism into Curriculum: AMEE Guide. No.61’in yedi aşaması üzerinden tanımlamayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT: *Medical professionalism is a concept that defines the characteristics a person must possess in performing his/her profession and the process of professionalization. This concept is among the most significant physician competencies recognized in the world and in our country. Today, medical professionalism is accepted as a physician competency and it is even regarded as an umbrella term that includes other competencies such as ethics, leader, and trainer.*

Recently there have been stronger evidence that professionalism is teachable and assessable and program designs and efforts towards curriculum integration have increased. For this purpose, it is first necessary to give an institutional definition, reach an agreement on the framework, determine learning models, imbed experiences into formal and informal curriculum, put forth the secret curriculum, test the learning outcomes and to form the assessment program.

This paper aims to describe how the elective program “Roles of Physician”, which was designed towards the second grade students at Ondokuz Mayıs University Medical School, was integrated to the curriculum through seven steps of Integrating Professionalism into Curriculum: AMEE Guide. No.61.

Yazışma Adresi:
Özlem Mıdık
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi
Anabilim Dalı, 55139 Samsun, Türkiye
Tel: +90 506 419 0026
E-mail: dromidik@gmail.com

GİRİŞ

Profes kelimesinden köken alan ve küçük Oxford sözlüğünde dinsel düzen adına yemin etme olarak tanımlanan profesyonizm, 1675 yılından itibaren dinsel anlamını yitirerek, yeteri kadar nitelikli olma anlamında kullanılmaya başlamıştır. Benzer şekilde bu kelimedenden türetilen profession yani meslek kavramı ise öğrenim sonucu kazanılan bilginin diğer insanların yararına kullanılmasını öne çıkaran özel bir işi ve bu işe kabul edilecek, işi sürdürecektir kişinin gerekli niteliklere sahip olduğunu ifade eder (1, 2). “Profession” (meslek kavramı) ilk kez Scribonius tarafından şefkat, merhamet ve yetkinlik kelimelerine vurguyla, hümanizm ve değerlerle bağlantısı kurularak ele alınmıştır. Kullanımı 1541’de Oxford İngilizce sözlüğünde yayınlanarak resmîyet kazanmıştır (1,3,4,5).

On altıncı ve on yedinci yüzyılda meslek (profession) yanında iş (vocation), uğraş (occupation) kavramları da tanımlanarak ayrılaştırılmıştır. Uğraş, özel bilgi ve beceri gerektiren işleri kapsayan genel bir kavram, iş, geçim sağlamak için yapılan herhangi bir alandaki çalışma olarak ifade edilirken, meslek, insan yararına, sürekli, örgütlü, bilinçli bir işi tanımlayan özel bir yapı olarak kabul edilmiştir. Pellegrino, meslek tanımının söz verme ve ideali gerçekleştirme bağlamında oluştuğunu, bu nedenle diğer kavramlardan daha farklı olduğunu dile getirmiştir. Bu noktadan hareketle ilk tanımlanan meslekler hukuk, tıp, ilahiyat ve muhasebe olmuştur (2,6,7).

Meslek kavramından türetilen profesyonel sözcüğü, günümüzde mesleği icra eden

kişinin nitelikleri anlamında bir sıfat olarak kullanılmaktadır. Profesyonelliğin iki temel özelliği, konuları açıkça, dürüstçe dile getirme ve işi diğerlerinden daha iyi bilme olarak belirlenmiştir (2). Öte yandan bu kelimenin kullanımı günlük kullanımda çeşitlilik göstermektedir. Müzikte amatörlerden daha fazla bilgi ve beceri sahibi olan ya da bir performans için para alan, sporda para alarak performansından kuşku yaratmayan sportmen kişi, bir asker için ise soğukkanlı, titiz, duyguları işe karıştırmayan anlamında kullanılmaktadır (1). Kavramın nitelikli hizmet verme ve aynı zamanda duyguları işe karıştırmadan, para karşılığında, iş odaklı hizmet verme olarak kullanımı, günümüzde dualist bir anlayışın kabulünü işaret etmektedir.

Zaman içerisinde meslek kavramından türeyen ve mesleği icra eden kişilerin nitelikleri olarak tanımlanan profesyonel kelimesinin kullanımı, iş ve uğraş alanlarını da kapsayacak şekilde yaygınlaşmıştır. Bu durumun önüne geçmek için 1960’lı yıllarda sosyologlar tarafından profesyonel meslek kavramı ortaya konmuş ve tıp, profesyonel mesleklerin en başında gösterilmiştir. Profesyonel meslek özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (2, 5,7).

- Uzun bir eğitim sonucunda kazanılan, sadece meslek üyelerinin anlayabileceği bilgi gerektirmesi
 - Alana özel eğitim ve öğretimin sağlanması
 - Bireysel çıkarlardan çok toplumsal çıkarların gözetilmesi
 - Aynı meslek üyelerinin bir örgüt yapısı içinde organize olması
 - Meslek üyelerinin oluşturdukları etik kurallarla davranışlarını kontrol etmesi, etik ve ahlaki davranış kalıplarına uyum sağlanması
 - Yetkinliğin sınanması
 - İş başarısını sembolize eden saygınlık ve onursalığı gözetilen bir ödül sisteminin oluşturulması
- Türkçe’ye profesyonellik olarak çevrilen

profesyonizm sözcüğü, konuları açıkça ve dürüstçe dile getiren kişilerin uzmanlık özellikleri, profesyonel ya da profesyonel bir organizasyonun statü, özellik ya da standartları veya yaşantımızdaki söz ve sorumlulukları uygulamak için gerekli nitelikler seti olarak ifade edilmektedir. George ve arkadaşları ise profesyonizmi bir eylem ya da süreci ifade eden 'izm' takısı içermesi nedeniyle mesleğe ilişkin profesyonelleşme süreci olarak tanımlamıştır (8).

Tıpta profesyonizm, yaygın olarak kullanılsa da tam olarak ne olduğunu açıklayan ve herkes tarafından kabul edilebilir nesnel bir tanımı olmayan bir kavramdır. Bu durum, profesyonel kelimesinin çağrıştırdığı anlamlar ile yakından ilişkilidir. Tanımlama sorununun bir diğer nedeni, hekim rolünün tıbbın ilk uygulaması olan şifacılıktan profesyonelliğe doğru değişimi olarak gösterilmektedir (1, 9). Şifacılık, Hipokratik öğretiden temel alan, hekime toplum tarafından verilen, tarihe geçmiş bir roldür. Meslek kavramından köken alan profesyonizm ise Avrupa ve İngiltere'de lonca ve üniversitelerin egemenliği ile farklı bir kökenden gelmektedir. On dokuzuncu yüzyıl ortalarında toplum, karmaşık hizmetlerin organizasyonu aracı olarak tıp mesleğine şifacılığı teslim etmiştir. Geleneksel hasta-doktor ilişkisi ile ilgili nitelikler şifacılık rolünden, etkileşimlerle ilgili nitelikler profesyonel rolden biçimlenmeye başlamıştır. Bu nedenle tıbbi profesyonizm, şifacılık ve profesyonel rolleri birleştirerek kendi bünyesinde toparlamıştır. Bu durum, kavramın giderek genişlemesine neden olurken, günümüzün toplumsal ve ekonomik bağlamında profesyonizm ve ilgili niteliklerin uygulanabilirliği üzerine tartışmalara neden olmuştur (4). Özgeçelik, dürüstlük, şefkat ve sorumluluk hasta ve/veya hekimler tarafından farklı algılanmakta, bu nitelikler, farklı bileşimlerde benimsenmekte ve farklı boyutlarda profesyonellik anlayışları

ortaya çıkmaktadır (4). Tıp alanındaki yazarlar ve eğitimciler, profesyonizm kavramını, iyi nitelikler toplamı olarak ele almakta, Sosyoloji literatüründe profesyonizmin tekelci, elitist, mesleki hakimiyet, öz düzenleme gibi yönlerine eleştirel vurgu yapılmaktadır (1).

Tüm tanımlar gözden geçirildiğinde, tıbbi profesyonizmin etik, lider, eğitici gibi **diğer yetkinlikleri içinde barındıran şemsiye bir kavram** olduğu görülmektedir.

Tıp fakültelerinde profesyonellik eğitim programlarının hazırlanmasında hangi tanımın kabul edileceği önemli bir karardır. Tıp eğitiminde sözü geçen İngiltere Tıp Konseyi (General Medical Council-GMC) ve Amerika İç Hastalıkları Kurulu (American Board of Internal Medicine-ABIM) gibi kuruluşların tanımlarının kullanılması eğilimi yaygındır. Ancak profesyonizmin kültürel etkilenime açık bir kavram olması nedeniyle, fakültelerin içinde bulunduğu bölgeyi temel alan farklı paydaşların katılımına izin veren tanımlamalar önerilmektedir (10,11). **Profesyonizm sosyal değerleri yansıtır, bireysel ve kurumsal tanımlama mutlaka gereklidir** (11).

Profesyonizm öğretilerilebilir mi? Son yıllarda profesyonelliğin öğretilerilebilir ve değerlendirilebilir olduğuna yönelik kanıtlar güçlenmiş ve formal müfredat yapılandırılmalarında artış olmuştur (11,12). **Tıbbi profesyonizm eğitimi şarttır, çeşitli eğitim ve sınav yöntemleri bu eğitimlerde kullanılmaktadır** (11).

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi (OMÜTF)'nin formal, informal ve gizli müfredatında, profesyonizmle ilgili başlıklara rastlamak mümkündür. Bunlar, spiral müfredat içerisinde, bloklara yayılmış sunum, probleme dayalı öğrenim ve seçmeli programlara yayılmış bir düzen içerisinde işlenmektedir. Bu programlardan en yeni ve ilgici çekici olanı, ikinci sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanmış "Hekim Rollerini" seçmeli blok programıdır.

Bu yazı, “Hekim Rollerini” programının müfredata nasıl entegre edildiğini Integrating Professionalism into Curriculum: AMEE Guide. No.61’in yedi aşaması üzerinden tanımlamayı amaçlamaktadır.

Yedi Adımda “Hekim Rollerini”nin Müfredata Entegrasyonu

1. Adım: Profesyonallzmi tanımlama

Kurumun kendi kültür ve değerlerini yansıtan ve üzerinde uzlaştığı bir tanım öğrenme çıktılarını oluşturabilmek için önemlidir. Öğrenme süreçlerinin izlenebilmesi için tanımın öğrenci ve eğitici için şeffaf olması gerekir (13).

Bu gerekçelere dayanarak 2012 yılında “Samsun il merkezinde Hekimlerin Tıbbi Profesyonallzmi Kavramsallaştırması ve Kavramsallaştırmayı Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Samsun İl Merkezi Örneğinde Fenomenolojik Bir Çalışma” adıyla bir araştırma yapılmıştır (14). Ayrıca 2013 yılında “Tıbbi profesyonallizm nedir? Öğrenciler ne düşünüyor?” (15) çalışması ile OMÜTF öğrencilerinin profesyonallzmi nasıl kavramsallaştırdığı öğrenilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda hekim ve öğrencilerin profesyonallzmi aşağıdaki 17 başlıkta ifade ettiği tespit edilmiştir.

- Mesleki hâkimiyet
- Mesleki örgütlülük
- Mesleki özerklik
- Hasta yararını önceleme
- Mesleki adanmışlık, fedakârlık, özveri
- Mesleki bilgi ve beceride yetkinlik, uzmanlık
- Kişilerarası etkileşim
- Sosyal sözleşme
- Mesleki politik anlayış ve toplumsal sorumluluk
- Kişisel ahlak temel evrensel insani değer ve ilkeler
- Mesleki etik, mesleki değer ve ilkeler
- Öğrenme ve öğretme becerileri
- Klinik karar alma, problem çözme, öz

değerlendirme gibi üst düzey beceriler

- Entelektüel, sanatsal beceriler
- Fiziksel görünüm
- Özel yaşam ile mesleki yaşantıyı dengeleme
- Tıbbi uygulamaları gelir amaçlı iş olarak yapma ve işin karşılığını alma

2. Adım: Çerçeve üzerinde ortaklaşma

Kurum bağlamı içinde profesyonallizm tanımlandıktan sonra öğretim üyeleri, öğrenci ve diğer paydaşların bunu anlamasını ve kabul ettiklerini netleştirmek gerekir. Süreç sonunda ortaya çıkacak çerçeve kurumun beklentilerini gösterecektir. Öğrencilerin profesyonel gelişimlerine ve planlarına katkıda bulunmak ve onları bu konuda motive etmek için, bu beklentiler, programın başlangıcında öğrencilere açıkça ifade edilmelidir. Beyaz önlük seromonileri, Hipokrat yeminini okuma, kıdemli, emekli öğretim üyelerince verilecek başlangıç dersleri öğretim üyelerinin beklentilerini gösterme açısından önem taşımaktadır (11).

Profesyonallizm eğitimi sıklıkla klinik öncesi dönemde beyaz önlük seremonilerinden çoklu kurslara kadar değişen çeşitlilikte gerçekleştirilmektedir. Ancak burada en önemli şey profesyonallzmin tüm yıllara yayılacak şekilde tasarlanmasıdır. Profesyonallzmin tüm başlıklarının ve ilgili öğrenme çıktılarının yatay ve dikey entegrasyonla spiral yapı içerisinde yer alması gerekmektedir (11).

İkinci adıma uygun girişim fakültemiz yetkinlik çerçevesinin oluşturulmasıdır. Bu çerçevenin oluşturulmasında birinci adımda ifade edilen çalışmalar öncelikle temel alınmış, ulusal ve uluslararası yetkinlik çerçeveleri gözden geçirilmiştir. Program Kurulu tarafından son şekli verilen çerçeve OMÜ Tıp Fakültesi ve Öğrenme Kaynakları Merkezinin web sayfalarında yayınlanmıştır. Fakültemizde spiral müfredat içerisinde farklı

bloklara yayılmış sunum, probleme dayalı öğrenim gibi etkinliklerde profesyonellekle ilgili hedeflere formal ya da informal olarak yer verilmektedir. Örneğin mesleki bilgi ve beceri, biyopsikososyal bakış, sürekli mesleki gelişim, iletişim becerilerine altı yıl boyunca aşamalı olarak yer verildiği; öte yandan kültürel yetkinlik, ekip üyesi-lider ve yönetici, eğitici gibi başlıkların ise informal ya da gizli müfredat içerisinde işlendiği görülmüştür. Bu tespitten hareketle, öğrencilerin erken dönemde mesleki rollerinin farkına varmasını, profesyonelliğe ait eğitici, lider yönetici, savunucu gibi başlıkların açıkça görünür ve konuşulur hale gelmesini sağlamak için “Hekim Roller” programı hazırlanmıştır.

“Hekim Roller” ikinci sınıf öğrencilerine yönelik, üç haftalık seçmeli bir bloktur. Programa 40-44 öğrenci alınmaktadır. Güz ve bahar döneminde iki kez uygulanmaktadır. İkinci sınıf seçmeli koordinatörü ve blok kurulu programın tasarlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi sürecinden sorumludur. Programın temel hedefi şu şekilde belirlenmiştir.

Tıp öğrencisinin hekimlik değerlerine sahip, öğrenmeyi öğrenen-eğitici, yönetici-lider, savunucu ve iletişimci hekim rollerini tanıyabilmesi ve mesleki kimlik gelişimi için kendisini analiz edebilmesi”

3. Adım: Öğrenme modellerini belirleme

Literatüre göre, fakülte müfredatlarının içerik ve yöntem açısından standardize özellikler taşımadığı, ayrıca yöntemlerin etkililiği konusunda da görüş farklılıkları olduğu anlaşılmaktadır. Tıbbi profesyonallık kavramını bağlamıyla değerlendiren yazarlar, eğitsel içeriğin de bu düzlemde olması gerektiğini, müfredatta mesleğin tarihsel bağlamı ve mesleki uygulamalarla bağlantısı üzerinde durulması gerektiğini dile getirmektedir. Bu şekilde yapılandırılan programlarda farklı disiplinlerin

farklı perspektifleri, yansıtıcı uygulamalar, işe dayalı, durumsal, deneysel ve disiplinler arası öğrenme ön plana çıkmaktadır (3, 11, 12, 16).

Programımızda kullandığımız temel stratejiler arasında şunlar yer almaktadır: Topluma yönelik ve topluma dayalı tıp eğitimi, eğitim yöntemlerinin çeşitliliği ve birlikteliği, deneyime dayalı öğrenme, duruma dayalı öğrenme, akran öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, interdisipliner-multidisipliner eğitim, öğrenci kılavuzlarının kullanılması, değerlendirme yöntemlerinin çeşitliliği ve birlikteliği, formatif değerlendirme yöntemlerinin kullanılması, eğitim programının sürekli değerlendirilmesi.

Program beş başlık üzerinden yapılandırılmıştır: İlk hafta profesyonel, iletişimci, sağlıklı savunucu, ikinci hafta öğrenmeyi öğrenen ve eğitici, yönetici-lider; son hafta öğreniyorum-öğretiyorum olarak belirlenmiştir. Programda kullanılan eğitim yöntemleri maddeler halinde verilmiştir.

• Büyük grup oturumları

Konulara ilişkin temel çerçevenin verildiği sıklıkla tartışma, soru-cevap üzerinden yürütülen sunum ve panellerden oluşmaktadır. Tıp Eğitimi, Halk Sağlığı, Nöroloji, Üroloji, Psikiyatri, Aile Hekimliği, Çocuk Cerrahisi, Tıbbi Biyokimya anabilim dallarından 11 eğitici bu oturumlarda görev almıştır. Öğrencilerin en çok ilgi gösterdikleri ve soru sordukları liderlik, hasta ve hekim haklarına ait sunumlardır.

• Deneyim paylaşım oturumları

Davetli kişilerin, konu ile ilgili bilgi, beceri ve deneyimlerini öğrencilerle paylaşması, soru ve yanıt üzerinden sürdürülecek tartışmalarla, konuya daha geniş bir perspektiften bakılması istenmektedir. Bu kapsamda dört oturum düzenlenmiştir. İlk ikisi profesyonallık teması ile ilgili olup temel ve klinik bilimlerden birer eğitici hekim, klinik bilimlerde görev yapmakta olan bir araştırma görevlisi hekim ve kronik hastalığı olan bir hasta konuk olarak

yer almıştır. Diğer ikisi yönetici-lider teması kapsamında olup, bu oturumlara Aile Sağlığı Merkezi (ASM), Toplum Sağlığı Merkezi (TSM), 112 ve Birinci Basamak Ruh Sağlığı, Sağlık Müdürlüğü ve Fakülteyi temsilen dokuz hekim oturumlarda yer almıştır. Öğrencilerin en çok yararlandığını ve keyif aldığını belirttikleri oturum olarak dikkati çekmektedir.

• Katılımlı interaktif çalışmalar

Moderatör eğiticilerle birlikte, katılımcılar bir konu hakkında tartışma, kendi fikirlerini açıklama, arkadaşlarının düşüncelerinin farkına varma, kendi öğrenme süreçlerini analiz edebilme fırsatı edinmişlerdir. Bu başlık kapsamındaki etkinlikler;

- Hekimlik değerleri grup çalışması; profesyonelleşme sürecinde bireylerin kendi profesyonellik tanımlarını yapması önemlidir.

Bu kapsamda öncelikle öğrencilerin profesyonelizmi nasıl tanımladıklarını bireysel olarak yazmaları istenmiştir. Sonraki adımda öğrenciler üç gruba ayrılarak aynı konuda grup fikrini belirtmektedir. Bir sonraki aşamada üç grubun başlıkları karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuş, profesyonelizm tanımı üzerinde ortaklaşmıştır. Uzlaşma sürecinde öğrencilerin en uzun süre tartıştığı başlıklar fiziksel görünüm ve özgeçmiş olmuştur.

- Tıp öğrencisi değerleri çalıştay; tıp öğrencilerinin eğitimleri süresince sahip olması gereken özellikleri nelerdir sorusuna yanıt aramayı hedefleyen, öğrencilerin kendi değerlerini kendilerinin tartıştığı bir oturumdur. Öğrenciler gruplara ayrılmadan tümü, beyin fırtınası ve tartışma yöntemi ile sürece katılmışlardır. Bu oturumda kopya çekme, ses kaydı alma, sorumluluk, öğrenme davranışı, sınava hazırlık gibi konular ön plana çıkmaktadır.

- Nasıl öğreniyorum: öğrenme temasına giriş olarak planlanan bu oturumda öncelikle öğrencilere nasıl öğrendikleri, öğrenmelerini etkileyen ve kolaylaştıran yöntemlerin neler olduğu sorulmuş, arkasından VARK öğrenme stili anketi dağıtılarak öğrenme stillerini belirlemeleri istenmiştir.

Son aşamada öğrencilerden özdeğerlendirme yapmaları, gelişim alanlarını belirlemeleri istenerek oturum tamamlanmaktadır. Öğrenme süreçlerini yeniden gözden geçirdiklerini ifade ettikleri bir başlık olarak dikkati çekmektedir.

- Hekim rolü olarak iletişim, Kùltürler arası etkileşim,: Sözlü ve sözsüz iletişime ait beden dili, empati, etkin dinleme, geribildirim gibi kişiler arası iletişim becerilerini, farklı kùltürlere saygı ve hasta merkezli yaklaşımı geliştirmeyi hedefleyen oyunlaştırma, simülasyon, küçük grup çalışmaları ve sunumlarla desteklenmiş oturumlardır. Bu kapsamda DADU oyunu öğrencilerin tabularını gözden geçirdiği öz farkındalık ve yansıtma sağlayan etkinliklerden biri olarak ifade edilmektedir.

- Beceri eğitimleri: Eğiticilik teması altında bir beceri eğitiminin nasıl verileceğine, koçluğun nasıl yapılacağına yanıt veren öğrencilerin daha küçük gruplarda çalıştıkları etkinliktir. Bu oturumun çıktısı proje çalışmalarında kolaylıkla izlenebilmektedir. Örneğin, dış fırçalama ile ilgili proje yapan öğrenciler dış fırçalama konusunda rehber hazırlayıp, maketler üzerinde hedef gruba eğitim vermektedir.

• Proje çalışması

Öğretme yetkinliğinin kazandırılması amacıyla planlanan bu çalışma, öğrencilerin öğretme becerilerini geliştirirken toplum ve öğrenci, toplum ve fakülte arasındaki etkileşime fırsat vermesi açısından önemlidir. Öğrencilerden ikişerli ekipler halinde beslenme, ağız ve diş sağlığı, kişisel temizlik, spor ve egzersiz

gibi başlıklarda araştırma yapımları, öğretim materyali hazırlamaları ve ana sınıfından, OMÜ Tıp Fakültesi ilk ve orta öğretim okulu öğrencilerine bir ders saati içerisinde eğitim vermeleri istenmiştir. Proje bir-iki günde tamamlanmaktadır. Proje çalışmasında dört eğitici yer almakta, her ekibe bir eğitici eşlik etmekte, süreci izleyerek, öğrencilerin sunum becerilerini bir ölçek ile değerlendirmektedir. Öğrenciler eğitimlerinde sunum, video gösterimi ve beceri eğitim yöntemlerini kullanarak kendi deneyimleri ile “harika bir deneyim” yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

• Gözlemsel katılımlı çalışmalar

Bu kapsamda öğrencilerin mesleki uygulama alanı olarak birinci basamak ASM-TSM, ikinci basamak Samsun Eğitim Araştırma Hastanesini ziyaret etmeleri sağlanmıştır. Bu süreçlerde kendilerine kurum hekimleri ile sorumlu hemşireler eşlik etmişler, öğrencilerin kavramsal çerçevelerini geliştirecek bilgi vermişler, deneyim paylaşımları yapmışlar, öğrencilerin sorularını yanıtlamışlardır.

• Sanatsal-sosyal faaliyetler

Blok kapsamındaki bir diğer etkinlik “Şiirlerde hekim” oturumudur. Bu oturuma bir edebiyat öğretmeni ve bir tango eğitmeni konuk olarak katılmıştır. Amaç, mesleğin entelektüel ve sanatsal becerilerle ilişkisini tartışmak, sosyalleşme süreçlerine katkıda bulunmaktır. Program kapsamındaki bir başka etkinlik “Öğreniyorum-Öğretiyorum Festivali”dir.

İkinci sınıf öğrencilerinin tümünün katıldığı bu etkinlik seçmeli hedeflerine uygun olarak hazırlanan öğrenci poster ve videolarının sergilenmesini kapsamaktadır. Festivalin amacı, öğrencilerin üretme ve yaratma becerilerini geliştirmeleri, yeni öğrenme sürecini kendi yorumladıkları çerçeveden başkaları ile paylaşmalarıdır.

Tablo 1’de program temalarına göre eğitsel

etkinlikler yer almaktadır.

Tablo 1: Program temalarına göre eğitsel etkinlikler

TEMA	EĞİTSEL ETKİNLİKLER
Hekim Rolü olarak Profesyonallizm	<ul style="list-style-type: none"> • Biloğa giriş: Tanışma, beklentilerin alınması ve programın tanıtılması • Çalıştay: Hekimlik değerleri • Sunum: Profesyonallizm nedir? • Deneyim paylaşım oturumları • Çalıştay: Tıp öğrencisi profesyonallizmi
Hekim Rolü olarak İletişimci	<ul style="list-style-type: none"> • Uygulama: Temel İletişim becerileri ve hekimin iletişimci rolü • Uygulama: Kültürler arası iletişim
Hekim Rolü olarak Savunucu	<ul style="list-style-type: none"> • Sunum: Hasta hakları • Sunum: Hekim hakları • Sunum: Mesleki örgütün önemi ve meslek eğitimi uygulamaları • Proje ve portfolyo izleni oturumları • Toplum eğitimi projesi hazırlık
Hekim Rolü olarak Öğrenmeyi öğretilme ve öğretme	<ul style="list-style-type: none"> • Çalıştay: Nasıl öğreniyorum? Öğrenme stiliim ne? • Panel: Nasıl öğreniyorum? Öğrenmeyi etkileyen faktörler neler? • Sunum: Erişkinler nasıl öğrenir? • Panel: Dünyada ve Türkiye’de tıp eğitimi • Sunum: Büyük küçük grup eğitim yöntemleri • Uygulama: Beceri eğitim yöntemleri • Projeye giriş
Hekim Rolü olarak Yönetici ve lider	<ul style="list-style-type: none"> • Sunum: Sağlık bakım yönetiminin temelleri • Tatışma ve sunum: Hekimin yöneticilik ve liderlik rolü • Deneyim paylaşımı: Aile Hekimliği, Toplum Sağlık, 112 Sağlık Hizmetleri: nasıl çalışır? hekim buralarda ne yapar? • Deneyim paylaşımı: Sağlık Müdürlüğü ve Tıp Fakültesi: nasıl çalışır? hekim buralarda ne yapar? • Sunum: Ekip çalışması • Sunum: Strele bağ etme • Şiirlerde hekim • Proje ve portfolyo izleni oturumları
“Öğreniyorum- Öğretiyorum” Etkinlikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Toplum eğitimi projesi • Festival: Öğreniyorum-öğretiyorum • Portfolyoların teslimi ve program değerlendirme oturumu • Bilgi smavyı

4. Adım: Formal ve informal müfredatı deneyimleri yerleştirmek

Profesyonallizmin farklı yönleri müfredat süresince öğrenci deneyimleri ve bağlamları ele alınarak işlenmelidir. Önce küçük grup eğitimlerinin ve standardize hasta karşılaşmalarının daha sonra otantik bağlamların kullanılması öğrenmeyi pekiştirir. Bu, hem formal hem informal müfredat için geçerlidir (11).

İnformal müfredat, hazırlıksız ve plansız olarak işleyen, sıklıkla öğretim üyesi ve öğrenciler arasındaki öğrenme süreçlerinin kişilerarası formudur. Formal müfredatın öğrenci sorumluluk ve yetkinliğini geliştirmek için yeterli olmadığını düşünenler, özellikle tıbbi etik ve insanlık değerlerin duruma dayalı öğrenme ve uygulama toplulukları içerisinde geliyeceğini özellikle mesleki ve kişisel gelişimi sağlayacağını ifade etmektedir (3, 6).

“Hekim Rollerı” nin hedef kitlesi henüz tıp eğitiminin başındaki ikinci sınıf öğrencileridir. Bu öğrenciler için en uygun olanı, formal müfredatın ön plana çıkarılmasıdır. En iyi öğrenme için çoklu yöntemler kullanılmış;

öğrenci, eğitici, asistan, aile hekimi, yönetici, hasta gibi farklı grupların deneyimleri program içerisine yerleştirilmiştir. Örneğin; diyabet hastasının gözüyle sağlık hizmeti alma süreci ve hekim davranışları, hekimlerin gözüyle mesleğin ekonomik ve politik boyutları, asistan perspektifinden öğrenme süreçleri ve eğiticilik, ya da öğrenci gözünden rol model eğiticiler programda konu edilmektedir. Eğiticilerin gördüğü olgular, hasta ve hekim hakları, meslek tarihi ve profesyonel özelliklerin değişimi, yönetici-lider özellikleri tartışılmaktadır. Bunun yanında yapılan tüm etkinliklerin informal parçası vardır. Öğrencilere rol model olmak, olumlu öğrenme iklimi yaratmak, ekip bilinci vermek, yansıtma yapmak informal müfredatın hedefleri arasındadır. Kurumun öğrenme çıktılarına alt yapı hazırlayan tez çalışmasında, hekimlerin uygulamalarda sıklıkla gözledikleri olumsuz davranış ve tutumlar ve karşılaştıkları ikilemler belirlenmiştir (14). Programın yapılandırılmasında özellikle aşağıdaki ifadelerin de açık bir şekilde tartışılmasına dikkat edilmelidir.

Hekimin kendi çıkarını ön planda tutması, malpraktis, ekip çalışmasının olmaması, sistem nedeniyle özverisiz, sevgisiz çalışma, klinik akıl yürütme, karar alma açısından hekimler arasındaki görüş farklılıkları, hekimlerin kendini gerçekleştirme iddiaları sırasında hasta yararını düşünmemeleri, hekimlerin öğrenci ve meslektaşlarıyla bilgi paylaşmaması, meslektaşların birbirini desteklememesi, niteliğini artıramayan, unvan egosuna sahip, ticari çıkar ilişkilerinde yer alan hekim ve eğiticilerin varlığı, hasta beklentilerini mesleki doğruların önünde tutma, çalışılan kurum, hekim yakınlarının ve/veya hastaların uygun olmayan istekleri, tıbbi uygulamaları bürokrasi, yönetmelikler, mevzuat, kanıta dayalı olma zorunluluğu ile özerk uygulamalar arasında gerçekleştirmek, mesleki doğrular ile hasta beklenti ve istekleri arasında kalmak, toplum

ve hekimin, hekim kimliğine bakış açısındaki farklılık, hekimin kabul edilebilir bir kimlik arayışı içinde olması, her koşulda çözümleyici güç olarak işaret edilmektedir (14)

5. Adım: Beklenmedik çıktılarla ilgilenmek: Gizli müfredat

Gizli müfredat öğrenme süreçleri üzerine etki eden anlayışların, ritüellerin, geleneklerin etkisi ile şekillenmektedir. Gizli müfredatın çelişkili mesajlar verdiğini düşünen eğitimciler tıp öğrencilerinin mesleki gelişiminin, profesyonel olmayan deneyimlerden ve onların sonuçlarından etkilendiğini, öğrencilerin eğitimleri boyunca etik standartların erozyonu ile karşılaştıklarını düşünmektedirler (17, 18, 19). Bazı yazarlar, bu çelişkili durumun giderilmesi için profesyonizm eğitiminin açık bir şekilde verilmesinin önemli olduğunu savunmaktadır (20, 21). Bu konuda diğer bir görüş mesleki değerlerin aktarılmasında ve mesleki kimliğin kazanılmasında en güçlü yapının gizli müfredat olduğu yönündedir (22, 23, 24, 25).

Aslında gizli müfredata uymak, başarılı bir hayatta kalma stratejisidir. Formal, informal müfredatla örtüşen yönleri ve bunların üzerine etkisi vardır. Aşağılama, rekabet, hiyerarşinin kabulü, geleneksel öğrenme iklimi, idealizm kaybı, gelenekselleşmiş profesyonellik kimliğinin kabulü, duygusal nötralizasyon ve etik bütünlük değişikliği gizli müfredatın temel konuları arasında yer almaktadır. En kötüsü ise, öğrencilerin, eğiticilerin profesyonel olmayan davranışlarını taklit edince ödüllendirildiğini öğrenmesidir (11).

Eğitim ortamı profesyonellik öğretiminde önemli bir unsurdur. Ortamdaki etik değerleri ve rol modelleri gözlemek gelişim için önemli bir rol oynar. Öğrenciler tıp eğitiminin erken döneminde rol modellerini belirleyebilirler.

Tıp fakültelerinde her öğrenciye danışman atanarak bu ilişki teşvik edilse de resmi olmayan doğal süreçler rol model seçimini daha çok etkilemektedir (11).

Programımızda tüm gizli müfredat hedefleri, özellikle çalıştaylar ve deneyim paylaşım oturumlarında olmak üzere neredeyse programın tüm etkinliklerinde öğrencilerle paylaşım söz konusudur. Bu kapsamda, tıp öğrenci değerleri çalıştayı gizli müfredatın en çok şeffaflaştığı oturumdur. “Hekim Roller” programının gizli müfredatı ise araştırılması gereken bir konudur.

6. Adım: Öğrenme çıktılarını sınama

Profesyonizm eğitiminde olduğu gibi değerlendirmesinde de çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Akran değerlendirme, yapılandırılmış klinik sınavlar, eleştirel olay değerlendirme teknikleri, portfolyolar bunlardan bazılarıdır (11). Sıklıkla değerlendirmeler tanımlanabilir, ölçülebilir profesyonel davranışları ölçmek üzere geliştirilmiştir. Profesyonizmin empati, iletişim gibi başlıklarına odaklanan, uzun süreli gözlem, davranış değişiminin refleksiyonu yerine ölçek biçiminde geliştirilen araçlar yaygındır. Davranışların hangi durumlarda değişken olduğu konusunda yeterli araştırma ve değerlendirme yoktur. Değerlendirme araçlarının geçerlik, güvenilirlik sorunları vardır (11, 27, 28). “Hekim Roller” programında iki sına yöntemi kullanılmıştır;

Bilgi Sınavı: Program sonunda blok hedeflerini içeren doğru-yanlış, eşleştirmeli, çoktan seçmeli ve boşluk doldurma soru tiplerinden oluşan teorik bir sınavdır. Sunum, panel, gibi etkinliklere ait hedefler teorik sınav ile ölçülmüştür. Blok sonu notuna % 40 katkısı vardır.

Portfolyo: Program süresince öğrencilerin aktivitelerini belgeleyen kişisel gelişim dosyasıdır. Blok sonu notuna katkısı % 60’dır. Portfolyo dört temayı kapsayan toplam 24

sorudan oluşan on görev içermektedir. Öğrenme ve öğretme temasına ait görev ve sorular bir örnek olarak aşağıda verilmiştir (Tablo 2). Portfolyo içerisinde yansıtmaya dayalı sorular ağırlıkta olup öğrencilerin özdeğerlendirme yapmaları istenmektedir. Proje çalışmasında öğrencilerin özdeğerlendirme yapacakları açık uçlu sorular vardır. Ayrıca eğiticiler öğrencilerin sunumlarını sunum değerlendirme ölçeği üzerinden değerlendirmektedir. Portfolyodaki tüm görevler 10 puan üzerinden değerlendirilmekte, “portfolyo değerlendirme ölçeği” üzerinden blok kurulu üyelerince okunmaktadır.

Tablo 2. Hekim Roller portfolyo görev ve soruları: öğrenme teması

Görev 5: Nasıl öğreniyorum?	Sorular
Bu oturumda kendinizi keşfetmenize yönelik uygulamalar yapacaktır. Öğrenme stillerinizi, öğrenmenizi kolaylaştıran ve engelleyen faktörleri ortaya koymaya fırsat vererek etkili öğrenmenize yardımcı olacak öneriler geliştirecektir. Oturum işleyişi eğiticiler tarafından anlatılacak, oturum süresince aşağıdaki materyal aktif olarak kullanılacaktır.	1. En iyi nasıl öğreniyorsunuz? Öğrenirken nasıl bir ortam olmalı? Nelere ihtiyaç duyuyorsunuz? 2. Öğrenmenizi kolaylaştıran ve zorlaştıran en önemli etkenler nelerdir? 3. Ankette göze öğrenme stiliniz ne çıkmıştır? Sayfa başında yer alan ilk soruya verdiğiniz yanıtla uyumu konusunda ne düşünüyorsunuz? 4. Bundan sonraki öğrenim hayatı sürecinizde, etkili öğrenme davranışları için neleri değiştirmek istersiniz?
Görev 6: Dünyada ve Türkiye’de Tıp Eğitimi Tıp Eğitiminin yapısını anlamak, öğrenme davranışımıza yön vermesi açısından önemlidir. Paneli ve sunumu dinledikten sonra sizden aşağıdaki soruları yanıtlanmaz beklenmektedir	Sorular 5. Fakültemizde öğrenmeyi teşvik eden ve engelleyen faktörleri yazınız. 6. Üniversitemiz tıp eğitimi hakkında olumlu ve geliştirilmesi gereken özellikleri yazınız. 7. Fakültemizdeki geribildirim sistemi hakkındaki düşünceniz nedir? Olumlu ve geliştirilmesi gereken özellikleri yazınız. Siz olsanız nasıl bir geribildirim sistemi kurardınız?

7. Adım: Değerlendirme programı oluşturma

Profesyonizmin değerlendirilmesinde özdeğerlendirme, akran değerlendirme, P-MEX, 360 derece değerlendirme yöntemleri kullanılabilir (11).

Programımızda öğrenci memnuniyetini, öğrenci başarısını ve program başarısını ölçen farklı değerlendirme araçları kullanılmaktadır. Bunlardan biri, program geliştirme başlıklarını sorgulayan 21 önermenin yer aldığı blok sonu anketidir. Öğrenciler bu önermelere 1 (kesinlikle katılmıyorum) -5 (kesinlikle katılıyorum) arasında puan vermektedir.

Öğrenci portfolyoları öğrenci ve program başarısını izlemek için önemli bir veri kaynağıdır. Bu kaynak içerisinde öğrencilerin program süresince ürettikleri tüm materyallere

(yazı, resim, karikatür, fotoğraf, video, günlük gibi) ulaşılmaktadır. Program değerlendirilmede öğrenci başarısı ile ilişkili olması nedeniyle sınav sonuçları da yer almaktadır.

Programın güçlü yanları

Hekim Roller programının tasarımında ulusal ve uluslararası tıp eğitim araştırmaları dikkate alınmış, ilişkili programlar gözden geçirilmiş, karşılaştırılmış, çoklu hedef-içerik-yöntem-sınama ve disiplinler anlayışı içeren bir program olmasına özen gösterilmiştir.

Öğrencilerin kavrama ve üretim becerilerini kazanmaları için öğrencilerin portfolyo hazırlamaları, program sonunda program hedeflerini kapsayan bir ürün ortaya koymaları istenmiştir. Bu kapsamda gruplara ayrılan öğrenciler poster, broşür ya da videolar hazırlamışlar, kamu spotu, oyunlaştırma, röportaj, dans gibi ürünler ortaya koymuşlardır. Yapılan çalışmalar programın son haftasında sergilenmekte ve tıp fakültesinin tüm paydaşlarına açık bir ortamda sunulmaktadır. Bu çalışmalar, öncelikle tıp öğrencilerinin hekim yetkinliklerine yönelik farkındalık kazanmalarına fırsat vermiştir.

Programda deneyimlerini paylaşmak üzere diyabetli hasta, asistan hekim, temel ve cerrahi bilimlerden birer eğitici, Aile Sağlığı Merkezi, Toplum Sağlığı Merkezi, 112 Acil Sağlık Hizmetleri, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi'nde görev yapan hekimler ile Sağlık Müdürlüğü ve Eğitim Araştırma Hastanesi yöneticilerinin yer aldığı 11 konuk, gönüllü olarak programa katkıda bulunmaktadırlar. Programa toplumun ve toplumu temsil eden kurumların katılımı bulunmaktadır. Toplum eğitimi kapsamında ise OMÜ Vakfı Koleji öğrencileri ve öğretmenleri projeye destek vermektedir. Ayrıca öğrenciler proje ve festival çalışmaları süresince toplumu sürece katan çalışmalar üretmişlerdir. Programımızda teorik bilginin beceriye

dönüştürülmesi hedeflenmiş, öğrenmenin tüm yolları bu seçmeli blokta kullanılmış ve bilginin uzun süreli bellekte kalması hedeflenmiştir. Öğrencilerin geri bildirimleri ve uygulanan çok aşamalı değerlendirmeler, spesifik ve mesleki gelişime hizmet eden programların önemini açıkça ortaya koymaktadır. “Hekim Roller” seçmeli bloğu, üniversitemiz tıp eğitiminin sonraki dönemleri için vazgeçilmez bir seçenek olarak kabul edilmektedir.

Programın sınırlılıkları

Giderek artan öğrenci sayısı, eğitimcilerin eğitim-hizmet-araştırma rol ve sorumluluklarının fazlalığı programın daha iyi uygulanması için bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Sonuç

Tıp eğitiminde geçtiğimiz 20 yıl içinde sık rastlanılan kavramlardan biri profesyonelizmdir. Önceleri kavramsal olarak tartışılan, profesyonelizm, şimdilerde mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası tıp müfredatında yetkinlik alanı olarak yer almaktadır. Profesyonelizme ait formal bir eğitim programı yapılandırmak zorunludur. Akreditasyon kurumlarının da hız verdiği bu süreçte eğitsel tasarım için gerekli hedef, içerik, sınav ve değerlendirme sistemleri üzerinde çalışılmaktadır.

Ülkemizde meslek seçimi ortalama 17-18 yaşında olur. Bu kritik bir karardır. Hekimlik mesleğini ve hekimin rollerini tam anlamıyla bilerek gelen az sayıda öğrenci vardır. Süreci içinde hekimliğe ilişkin kötü söylemler ve profesyonel olmayan davranışlar öğrencileri etkiler. Öğrencilerin mesleklerini savunabilecek kavramsal çerçeveye sahip olduklarını düşünmek zordur. Klinik öncesi dönem, mesleğe duyuşsal ve bilişsel olarak hazırlanma zamanıdır. Bu nedenle, öğrencilerin erken dönemden başlayarak mesleki rollerini tanımalarına fırsat verecek, formal müfredat tasarımlarına ihtiyaç vardır. “Hekim Roller”, güçlü yönleri ağır

basan tıp fakültelerine önerilebilecek örnek bir program olarak sunulmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Thistlethwaite, J, Spencer, J, Hilton S. (Eds.) Professionalism in Medicine. Abingdon, UK: Radcliffe Publishing, 2008.

2. Cırhınlioğlu, Z. Meslekler ve Sosyoloji. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996.

3. Cruess, SR, Cruess RL. Professionalism Must be Taught. British Medical Journal 1997; 315: 1674-1677.

4. Cruess SR, Cruess RL. What is to be Taught. In Cruess R.L, Cruess SR, Steinert Y. (Eds.), Teaching Medical Professionalism. New York: Cambridge University Press, 2009.

5. Van Mook WNKA, Grave WSP, Wass V, O'Sullivan H, Zwaveling JH, Schuwirth LW, Van der Vleuten CPM. Professionalism: Evolution of the Concept. The European Journal of Internal Medicine 2009; 20: 81-84.

6. Pellegrino ED. Professionalism, Profession and the Virtues of the Good Physician. Mount Sinai Journal of Medicine 2002; 69 (6): 378-383.

7. Arnold L. Assessing Professional Behavior: Yesterday, Today, and Tomorrow. Academic Medicine 2002; 77 (6): 502-505.

8. George D, Gonsenhaus I, Whitehouse P. Medical Professionalism. The Nature of Story and the Story of Nature. In Wear D, Aultman JM. (Eds.). Professionalism in Medicine. Critical Perspectives (pp:63-85). New York:

Springer, 2006.

9. Castellani B, Hafferty WF. The Complexities of Medical Professionalism. In Wear D, Aultman JM. (Eds.), Professionalism in Medicine. Critical Perspectives. New York: Springer, 2006.

10. Stern, DT. (Ed.). Measuring Medical Professionalism. New York: Oxford University Press, 2006.

11. O'Sullivan H, Van Mook W, Fewtrell R, Wass V. Integrating Professionalism into Curriculum: AMEE Guide No. 61. Medical Teacher 2012; 34: 64-77.

12. Cruess RL, Cruess SR. Teaching Professionalism: General Principles. Medical Teacher 2006; 28 (3): 205-208.

13. Van Mook WNKA, Van Luijk SJ, O'Sullivan H, Wass V, Zwaveling JH, Schuwirth LW, Van der Vleuten CPM. The Concepts of Professionalism and Professional Behaviour: Conflicts in Both Definition and Learning Outcomes. The European Journal of Internal Medicine 2009; 20: 85-89.

14. Mıdık Ö. Hekimlerin Tıbbi Profesyonelizmi Kavramsallaştırması ve Kavramsallaştırmayı Etkileyen Faktörlerin İncelemesi: Samsun İl Merkezi Örneğinde Fenomenolojik Bir Çalışma. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2012.

15. Mıdık O, Batu AH, Tontuş O. What is medical professionalism? What do students think? IASSR 2014: 139-144.

- 16.** Aultman JM. The Role of Ethics Within Professionalism Inquiry. Defining Identity and Distinguishing Boundary. In Wear D, Aultman JM (Eds.). Professionalism in Medicine. Critical Perspectives NewYork: Springer Publishing Companies, 2006.
- 17.** Coulehan J. Today's Professionalism: Engaging the Mind but Not the Heart. *Academic Medicine* 2005; 80: 892-898.
- 18.** Stephenson, AE, Adsheed LE, Higgs RH. The Teaching of Professional Attitudes within UK Medical Schools: Reported Difficulties and Good Practice. *Medical Education* 2006; 40: 1072-1080.
- 19.** Deon M, Lear N, Turner M, Jones C. Perils of the Hidden Curriculum Revisited. *Medical Teacher* 2007; 29: 295-296.
- 20.** Feudtner C, Christakis DA, Christakis NA. Do Clinical Clerks Suffer Ethical Erosion? Students' Perceptions of Their Ethical Environment and Personal Development. *Academic Medicine* 1994; 69 (8): 670-679.
- 21.** Baldwin DC, Daugherty SR, Rowley BD. Unethical and Unprofessional Conduct Observed by Residents During Their First Year of Training. *Academic Medicine* 1998; 73 (11): 1195-1200.
- 22.** Hafferty FW. Beyond Curriculum Reform: Confronting Medicine's Hidden Curriculum. *Academic Medicine* 1998; 73: 403-407.
- 23.** Gordon J. Fostering Student's Personal and Professional development in Medicine: A New Framework for PPD. *Medical Education* 2003; 37(4): 341-349.
- 24.** Suchman AL, Williamson PR, Litzelman DK, Frankel RM, Mossbarger MBA, Inui ST. Toward an Informal Curriculum that Teaches Professionalism. Transforming the Social Environment of a Medical School. *The Journal of General Internal Medicine* 2004; 19: 501-504.
- 25.** Haidet P, Kelly P, Chou C. Characterising the Patient-Centeredness of Hidden Curricula in Medical Schools: Development and Validation of a New Measure. *Academic Medicine* 2005; 80: 44-50.
- 26.** Veloski JJ, Fields SK, Boex JR, Blank LL. Measuring Professionalism: A Review of Studies with Instruments Reported in the Literature Between 1982–2002. *Academic Medicine* 2005; 80 (4):366–370.
- 27.** Rees CE, Knight LV. Banning, Detection, Attribution and Reaction: The Role of Assessors in Constructing Students' Unprofessional Behaviours. *Medical Education* 2008; 42: 125-127.